Nataļja Policja Igors Narovskis

DAKTERA KLAUNA BRĪNUMAINĀS SPĒLES

TERAPEITISKI STĀSTI

616-053 (035)
Po 270

Наталья Полыця
Игорь Наровский
ВОЛШЕБНЫЕ ИГРЫ ДОКТОРА-КЛОУНА
ТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ РАССКАЗЫ

No krievu valodas tulkojusi *Ilze Zonne*
Grāmatas dizaina autore **Gunta Plotka**
Vāka fotogrāfijas autore **Jekaterina Kviese**
Vāka dizaina autore **Olga Jakovļeva**

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.[1] pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Nataļja Policja, Igors Narovskis, 2023
© Tulkojums latviešu valodā, Ilze Zonne, 2023
© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2023
ISBN 978-9934-31-829-0

Veltīts kapteiņa
Džeka Sperova kompasam

"TIKAI MIERU, ESMU DAKTERIS MORFIJS!"

Iegriežamies ķirurģijas nodaļā, un medmāsa saka – uz trīspadsmito palātu nedrīkst iet, tur ir meitene ar ceturtās stadijas vēzi, stāvoklis ļoti smags, guļ, saņem morfiju. Bet palātas durvis pēkšņi atveras, un mēs ar meitenīti jau esam viens otru ieraudzījuši, tāpēc doties projām nav jēgas.

Palātā neienākam, bet strādājam turpat durvīs. Un turpmāko pusotru stundu morfijs meitenei nav vajadzīgs! Mazā pamanās būt aktīva un moža, smejas. Viņas mamma var nedaudz uzelpot. Medmāsas, kuras laiku pa laikam atnāk pavaicāt, vai nav nepieciešams morfijs, ir šokētas. Tas nav vajadzīgs! "Nav vajadzīgs?" viņas jautā atkal. "Nē, nav. Es esmu Dakteris Morfijs, un viss tiek kontrolēts," atbildu. Tieši tā tas darbojas.

Kādā brīdī mēs uzsākam "superspēju spēli": meitēns, nepieceļoties no gultas, mūs pakļauj savai varai un vada. Viņa pilnībā izmanto savu spēku – te sažņaudz mūs dūrē, te atlaiž, te uzsit knipi, pievelk klāt, atgrūž, groza. Viņa tik ļoti nododas spēlei, ka pat neievēro medmāsas, kuras jau

uzsākušas kārtējās procedūras. Jo brīdī, kad mēs spēlējamies, viņai patiešām pieder visas pasaules spēks. Viņa vada ne tikai savu dzīvi, bet arī mūsējo.

•

Klauns nenāk uz slimnīcu "izklaidēt". Viņš nāk, lai dāvātu tās jūtas, emocijas, spēku un spējas, kas ir visvairāk nepieciešamas pacientam.

ROBOTU UZVARĒTĀJS

Neatliekamās palīdzības nodaļas gaitenī sastopu gadus piecus vecu puisēnu ar plāksteri uz pieres.

Nomākts viņš dodas projām no slimnīcas mammai pie rokas.

Ieraugot mani, zēns apstājas un skatās: sarkans samta kamzolis, kurš man krietni par īsu, bikses desmit izmērus par lielu, gaisīgs rozā žabo ar puķītēm un milzīgi zili zābaki ar uzrautiem kantainiem purngaliem. Un filca cepure – pats galvenais mana tēla elements (pēc sarkanā deguna, protams).

Mamma jau sper soli tālāk, bet tad pamana, ka puika aizkavējies.

Es arī apstājos un pieklājīgi stādos priekšā:

– Dakteris Sedhets. Kā tu tiki pie sava plākstera?

Un es piedāvāju vistrakākos variantus. Vai tas notika, lidmašīnai apstājoties pie luksofora? Izejot atklātā kosmosā? Varbūt kaujā ar robotiem?

Viņš smejas, smejas un tad pēkšņi paziņo, ka es esmu uzminējis par robotiem.

– Oho! – es iesaucos. – Kas man jādara, lai kļūtu tikpat spēcīgs kā tu?

– Tev jādabū trauma, – viņš atbild un lepni norāda uz savu plāksteri.

Zēns atbild tik vienkārši un pārliecināti, it kā tas būtu pats par sevi saprotams.

•

Puisēna situācijas uztvere ir mainījusies: trauma, kas radījusi ciešanas, nu ir kļuvusi par traumu, kas viņu padarījusi stiprāku.

Mūsu metode ir spēle, un konkrēti šī spēle ir tehnika darbam ar traumu. Tu piedāvā bērnam visabsurdākās situācijas, kurās viņš it kā būtu varējis pie šīs traumas tikt. Pirmkārt, tu padari viņu par varoni. Otrkārt, nostādi bērnu situācijā, kurā viņš ir zinošāks nekā tu. Viņš ir eksperts, bet tu esi muļķis. Tas ļauj dzimt humoram, rada vieglumu. Un kontroli.

Es patiesi izbrīnījos, kad zēns pavēstīja par robotiem – tas bija visai neparasti, jo visbiežāk bērni nosauc traumas īsto cēloni. Domāju, ka, izdzirdot manu versiju par robotiem, tā viņa uztverē kaut kādā veidā rezonēja. Varbūt ar robotiem saistīta viņa iemīļotā filma vai kaut kas tamlīdzīgs. Ieraugot sevi šajā ainiņā, viņam vairs negribējās to atstāt, tādēļ zēns piekrita: jā, trauma man gadījās kaujā ar robotiem. Fantāzija, kur pacients pārvēršas supervaronī, kļuva par realitāti. Un nav tik svarīgi, kā bija īstenībā.

"NENOGALINI MANI!"

Pēc pašnāvības mēģinājuma slimnīcā nonākusi pusaugu meitene, kurai šāds gadījums nav pirmais. (Šoreiz viņa saēdusies rozā zīmuļus.) Ejam garām palātai, viņa uz mūsu parādīšanos gandrīz nemaz nereaģē, un mēs piesardzīgi soļojam tālāk.

Pēkšņi izceļas kņada, medmāsas steidzas šurpu turpu, notiek kaut kas nesaprotams un satraucošs, atmosfēra ir nospiedoša. Palātā meitenes nav. Cenšamies noskaidrot, kas par lietu, un mierinām māsiņas: kāds jociņš, kāds melnais humoriņš – hop, un spriedze nedaudz mazinās.

Skatāmies – meitene vizinās ratiņkrēslā, turklāt atmuguriski. Mēs turpinām strādāt ar citiem bērniem. Bet ikreiz, kad viņa stumjas mums garām, sākam izturēties tā, it kā viņa gribētu mūs sabraukt. Jūtam, ka meitenei šī spēle patīk: viņa brauc uz mūsu pusi, bet mēs (Ā-ā-ā-ā!) bēgam – sanāk tādas nelielas etīdes. Tad viņa dodas uz savu palātu, un mēs nolemjam tur iegriezties.

Ejam iekšā – es un mans pārinieks Dakteris Augs, kurš ar šo meiteni kādreiz jau ticies un zina, kā viņu sauc.

Stādāmies priekšā: Dakteris Sedhets un Dakteris Augs. Meitene jau gatava nosaukt savu vārdu, bet Augs man pēkšņi saka: "Tu NE-PAR-KO neuzminēsi, kā viņu sauc!" Meitene pamāj – jā, jā, skaidrs, ka neuzminēsi. Es atbildu: "*Challenge accepted!*" – izaicinājums pieņemts. Un te seko pats būtiskākais moments – Dakteris Augs zīmē uz durvju stikla "karātavu" spēli.

Meitene jau berzē rokas, savukārt es gatavojos mentāli un fiziski. Šī būs cīņa uz dzīvību un nāvi!

Pirmais burts: bums, trāpīts! Otrais burts: bums, trāpīts! Trešais burts: bums, trāpīts! Vārdā paliek viens neatminēts burts. Bet vārds, jāteic, ir rets, agrāk tādu nebiju dzirdējis.

Nosaucu burtu – garām. Kolēģis Augs triumfēdams zīmē virvi. Meitene smejas. Es izrādu vēlēšanos dzīvot: "N-ē-ē-ē, nenogalini mani! Nē, tikai ne to!"

(Viena maza detaļa. Pirms mūsu ierašanās meitenei tika pamācoši klāstīts, ka dzīvot ir labi, ka viss sliktais pāries... Bet viņa sēdēja uz gultas, nodurtām acīm vērās telefonā, un es varu iedomāties, cik garlaicīgi viņai bija to klausīties.)

Es nosaucu vēl vienu burtu – garām! Augs zīmē manu galvu cilpā, es tēloju, kā cilpa sažņaudz manu kaklu, esmu gandrīz pagalam – meitene smejas! Un tad es kļūdos trešoreiz. Pēdējais mēģinājums!

Pagriežos pret viņu. Ielūkojos tieši acīs. Viņa pieliecas. Lūkojas pretī. Es skatos. Un jūtu, ka mēs patiešām skatāmies viens otram acīs.

Rodas vārdos neizsakāma, vienojoša sajūta. It kā es droši zinātu, kāds ir pareizais burts. Nosaucu to... un esmu uzminējis! Esmu šokā, savukārt viņa ir izbrīnīta, ka pēc tāda skatiena man izdevies trāpīt mērķī.

Es nosviežu cilpu, un mēs svinam manu izglābšanos. Es saucu: "Ā-ā-ā-ā, mums ir kontakts!" Arī viņa sauc: "Mums ir kontakts!" Un mēs līksmojam.

•

Un tagad nedaudz analīzes. Kas gan ir pašnāvības mēģinājums, ja ne agresija, kas vērsta pret sevi pašu? Šajā gadījumā agresors un upuris ir viens un tas pats cilvēks.

Tagad spēle ievirzīta tā, ka meitene ir agresore (tā ir viņas ierastā loma), bet upuris – kāds no ārpuses. Viņai tiek radīta telpa savas agresijas izpaušanai. Jums vajadzēja redzēt, kā meitene izbaudīja savu varu, kad es jau gandrīz biju pakārts! Tā bija spēle, un mirklī, kad mēs ieskatījāmies viens otram acīs, agresors un upuris beidzot atrada kontaktu un it kā saplūda kopā vienā veselā. Viņa tik priecīgi svinēja upura uzvaru tādēļ, ka tajā brīdī izzuda pašas šīs agresora un upura lomas.

Klaunu darbā mēs neizvairāmies no sāpīgām tēmām. Klauna uzdevums ir caur spēli izveidot uzticēšanās pilnas attiecības, lai pēc tam kopīgi pievērstos reālajai situācijai. Pat ja tā ir sarežģīta.

"KO TUR SAKA PAR SUBARU?"

Zēns, 15 gadus vecs, mamma, neatliekamā palīdzība. Viņus aicina uz procedūru kabinetu – uzlikt kājai šuves. Es izmanos ieiet līdzi, nobālējusī mamma paliek pie durvīm.

Puisi nogulda, viņš sāk satraukties. Kad mediķi liek pagriezties uz vieniem sāniem, viņš stresa iespaidā griežas uz otriem... Es saku: "Tā, puika! Esmu ar tevi. Mani sauc profesors Sedhets, dod pieci! Sarīkosim ārmreslingu!"

Pa to laiku medmāsas jau sāk darboties, bet mēs abi esam iegrimuši spēlē: kurš kuru. Ar pusaudzi jārunā pusaudžu valodā:

– Tu ko, tiktokā esi?

– Nē...

– Pag, pag, uzminēšu! Jūtjūbā?

– Nē taču.

– Feisbukā, vai?

– Nē.

– Skolā?!

Mamma sāk smieties. Es turpinu:

– Okei, normāls pusaudzis, skaidrs, ka neesi skolā. Tad kur – instagramā?

– Nujā, *instā*.

Tālāk sāku minēt, kādām tēmām viņš seko, nosaucu visabsurdākos iespējamos variantus. Smejamies. Jautāju:

– Kas bija pēdējais, ko tu *laikoji*?

Viņš atbild, ka automašīnu apskats. Viss! Tēma skaidra!

– Ko tur saka par subaru?

– Riktīga *bomba*!

– Ferrari?

– Plātīzeriem. Bet subaru – jā, četri velkošie riteņi...

– Un kā ar džipiem?

Puisis stāsta par džipiem. Es turpinu uzstāt:

– Un kā ar autobusiem?

– Mersedesi, – viņš smiedamies saka.

– Pag, pag, bet kā ar trolejbusiem? Ko tu par škodām saki?

Abi ar mammu smejas. Es neatkāpjos:

– Un tramvaji? Kas ar tiem? Pirmais tramvajs ir labais, vai ne?

Pa šo laiku medmāsas ir paveikušas visu vajadzīgo, un puiša sejā tikmēr nebija ne miņas no sāpēm un bailēm, viņš vispār neapzinājās, kas notiek.

Pagriežos pret medmāsām un ārstiem:

– Ei, kur tik ātri? Šujiet viņam otru kāju, mēs tik tikko sākām! – kaut gan īstenībā procedūra nebūt nebija ātra.

Puisis pieceļas, dodas uz izeju. Fanfaras! Atvadoties saku:

– Tiksimies Tokijas subaru driftā!

•

Es iztēlojos, kā zobārsts urbj man zobu. Mēģinu atvirzīties tālāk nost, kaut gan es taču tikai sēžu un iztēlojos. Man par to pat domāt ir gaužām nepatīkami! Kad tu tiec "sašūts", sāpīga ir ne tik daudz trauma, cik viss, kas ar to saistīts, – doma par to, kā adata iedursies ādā, cauri miesai, kā šūs... Iedarbojas iztēle. Un tas ir ļoti biedējoši! Bērns pārdzīvo bailes no briesmīgās ainas, ko zīmē viņa iztēle. Te nu jātur grožos šis grūti valdāmais zirgs – uzmanība. Tas auļo baiļu un iztēles zīmēto ainu virzienā ("cik šausmīgi un sāpīgi tūlīt būs"), bet tev tas jāsavalda un jātur pēc iespējas tālāk no sevis.

•

– Nu labi, bet kas notiks, ja šo izlasīs kāda satraukusies vecmāmiņa un nolems, ka šādos gadījumos STEIDZAMI JĀNOVĒRŠ izbiedētā bērna uzmanība, un saspringti metīsies viņam virsū ar tādiem jautājumiem kā "KO-TUR-SAKA-PAR-SUBARU?!"?
– Tas, starp citu, būtu smieklīgi. Bet vienīgi tam, kurš vēro notiekošo no malas.
– Tātad būtu lieliski, ja šāda scēna notiktu tā cilvēka acu priekšā, kura brūcei liek šuves?
– Tā jau arī ir tā klaunāde. Citādi kādēļ gan klaunam vajadzīgs pārinieks? Lai uzturētu spēli, kurā nevar iesaistīties bērns. Tikai klauni "konfliktē" spēlē, saglabājot mieru un vieglumu.

Svarīgi saglabāt mierīgu prātu, lai būtu iespējams "novirzīt" iztēli. Ja bērnam blakus ir vecāks, kurš pats ir stresā un kurš cenšas "pārslēgt uzmanību", viņš to pārslēdz no bailēm uz paniku. Nav pārāk veiksmīga izvēle! Nav būtiski jautājumi, kurus uzdodat, vai tas, kā spēlējat, vissvarīgākais ir tas, kādā stāvoklī jūs esat. Klauns – tas ir miers un vieglums.